

מהדורת וויינרעב

גליון שבועי

חיי שרה | תשע"ט

משא ומתן

יו"ל ע"י בית הוראה עץ חיים | בנשיאות הרב חיים קאהן שליט"א | גליון רפ"ו

מעשה שהיה

קנין להתחייב

הרב אריה ליכטנשטיין

כל בני הרחוב היו נסערים מאד. חשב ופחד קיננו בתוכם מחד גיסא, ומאידיך גם הכעס מצא לו משכן בליבם.

בלילה האחרון הסתובב לו גנב אשר פרץ למספר בתים. אף אחד מיושביהם לא שמע אותו והוא עשה בבתייהם כבתוך שלו.

באחד מהבתים נגנבו כל תכשיטיה היקרים של בעלת הבית. באחר, יד הגנב היתה בכלי הכסף וכן על זו הדרך.

גם ביתו של משולם לא נפקד. הגנב היה ל'ביקור' קצר בביתו ויצא ממנו בשלל רב...

כיון שמשחרו ועסקיו של משולם הוא ביהלומים, הרי שמקומם של אבנים יקרות אלו לא נפקד מעת לעת בביתו.

לעיתים הוא מביא אל ביתו בכדי להראותם לאי זה לקוח שמתעניינם. ולפעמים, וכן בזו הפעם, הם נמצאים בביתו בדרך אל הלקוח שכבר קנה אותן. רק היום בבוקר בדרך לעבודה הוא ערך ביקור בחנות תכשיטים הסמוכה לביתו.

בעל חנות זו הוא מלקוחותיו הגדולים של משולם. מידי תקופה הוא מזמין כמות גדולה של אבנים, אותן הוא משבץ בתוך התכשיטים שעושה הוא ללקוחותיו לפי הזמנה מראש.

היום בבוקר הוא ביקש ממשולם שיביא לו כעשרים אבנים קטנות, להן הוא נצרך בשביל צמיד יקר ערך שהוזמן אצלו.

הם סיכמו על סוג האבנים, צבען ומחירן, ולאחר שמשולם בדק ברשימותיו ונוכח לדעת כי יש לו במלאי אצלו אבנים כאלה, לחצו השנים ידיים באמירת 'מזל וברכה'. כדרך של סוחרים.

על כן, היום בלכתו לביתו בסיום יום העבודה, נטל עמו משולם את האבנים המדוברות.

בלילה החביא משולם את האבנים במקום מסתור אשר לו בביתו, ופנה לעלות על יצועו.

בדעתו היה למסורן לחנות התכשיטים מחר בבוקר בדרך לעבודתו.

אך הגנב הקדימו, ולקחן לו עמו לשלל...

בעודו מהרהר במצבו נזכר משולם במעשה אשר קרה עמו מספר שנים קודם לכן.

פסקי דינים

דיני שכנים י"ב

הרב חיים קאהן שליט"א

דיני נזקי שכנים י"ב

היזק ראייה ב'

כבר התבאר שאסור להזיק את חברו בראיה שמונעת ממנו להשתמש בשלו שימוש צנוע, ש'היזק ראייה שמייה היזק'¹.

האם די בחלון שנתפתח מעט באלכסון לסלק חשש היזק ראייה

סוגי 'היזק ראייה' דין זה נאמר על שני אופנים, א) לעכב את הבא לפתוח חלון או פתח בביתו או חצירו שממנו יכול להביט לתוך ביתו, חצירו או גגו שעשויים לדירה?² בכלל זה דנו הפוסקים האם יכול לעכב אפילו שאין לו היזק כעת אבל מפני היזק לעתיד יכול לעכבו לפתוח חלון?³

ב) ברשויות משותפים, הדינו חצרות בית, גינה או בקעה משותפים, שיכול אחד השותפים לכפות לבנות מחיצה למנוע את ההיזק ראייה על חלקו.⁴

מניעת ראייה והיזק שמייעה

ברם, כתבו הפוסקים ש'מניעת ראייה' לא שנינו ואינו יכול לעכב מחברו לבנות בתוך שלו הגם שבזה מסתיר ממנו לראות מה שנעשה בשוק, וכדומה אלא א"כ החלון עומד לאיזה תועלת כגון לשמור שדותיו או נכסיו וכדומה.⁵

עוד כתבו הפוסקים ש'היזק שמייעה לא שמענו', ולכן אף במקום שמפני היזק ראייה חייב לבנות מחיצה בין החצרות, אינו יכול לעכב את שכנו מלבנות מחיצה דקה בטענה שזה יוכל לשמוע מה שמדבר ויגביל ממנו את השימוש בחצרו, שכאמור 'היזק שמייעה לא שמענו',⁶ שסתם בני אדם נזהרים בדיבורם, ואינו דומה לרעש של קול פטיש או של נכנסים ויוצאים בחצר שאנשים נמנעים ממנו.

גדר הדין

הראשונים נחלקו בגדר 'היזק ראייה', יש שכתבו שזה מנזקי גופו וכזורק חצים (גירי דיליה), הואיל שהוא עצמו ניזק ומצטער בכלל הרחקת נזקין הוא שהמזיק חייב להרחיק את עצמו,⁸ ויש שכתבו שהיזק ראייה נקרא היזק דממילא, ומנזקי ממונו שמונע ממנו לעשות שימושיו בחצרו.⁹

לפיכך, כפי שיבואר פרטי הדין בזה הלחן, נחלקו האם מועילה מחילה להחזיק את המזיק, כגון ששתק ולא מחה, כי בגיריה דיליה לא מועילה מחילה שלא פירש, ואילו לסוברים שהיזק ראייה הוא מנזקי ממונו מועילה המחילה שאם לא מחה החזיק המזיק ושוב אינו יכול לעכב.¹⁰

נזקי חלון:

החייב ושיעור הרחקה

הבא לפתוח בביתו או חצירו חלון או פתח מכל סוג שהוא, אם ממנו יכול להביט לתוך ביתו או חצירו של חברו, יכול זה לעכב אותו שלא יזיק אותו,¹¹ ואין הבדל אם החלון קטן או גדול בין למטה או אפילו למעלה יכול לעכב עליו, שמא יעלה בסולם ויביט לחצירו או ביתו.¹²

ואפילו לא התקין את החלון עצמו, רק התקין בכותל קורות בלי חלונות, בצורה שניכר שממה שביניהם אפשר לפתוח חלונות, אף בזה יכול למחות בו שמא לעתיד יפתח את החלונות מבין הקורות.¹³

לפיכך חייב הפותח להרחיק בתוך שלו כפי השיעור הראוי שלא יזיק אותו בראיה,¹⁴ או יבנה כותל לפני החלון שימנע ממנו להסתכל ממנה ורק ישתמש בה לאויר.¹⁵ וכן מותר לכתחילה לפתוח חלון עם זכוכית (שמשיה) עבה שא"א להביט ממנה החוצה ויכול להשתמש בו לאורה בלבד,¹⁶ ולפי זה אף מותר להתקין את החלון באופן שא"א להביט ממנו כגון שנפתח קימעה באלכסון מלמטה למעלה, אבל לא די להסתיר את החלון עם וילון שאינו דבר קבוע.

חלון נגד חלון ברה"ר

היה חלונו או חצירו פתוח לרשות הרבים, אינו יכול לעכב על הפותח חלון ממולו אם אפשר לבני רשות הרבים לראות מה נעשה בביתו.¹⁷ ברם, אם בני רשות הרבים לא יכולים להסתכל לתוך ביתו מעכב עליו,¹⁸ כגון הפותח חלון בעלייה (קומה עליונה) נגד חלונו בעלייה, שהרי לחלון זה לא מסתכלים בני רשות הרבים,¹⁹ וכן מעכב על הבא לפתוח חלון מול חלונו לכביש ראשי (דרך המלך) שנוסעים בו מכוניות בלבד וע"פ רוב אינם פנויים להסתכל לתוך חלונו או חצירו.

הוספת היזק

אסור להוסיף על היזק ראייה שקיים מכבר, כגון הפותח חנות ברשות הרבים נגד פתח חצירו, שאמנם בני רשות הרבים עוברים ומסתכלים, אבל אינו היזק תדיר כמו היושב בחנות ומביט לחלון או פתח חצירו,²⁰ וכל כיוצא בזה.

[1] ב"ב ב' ב', ובשו"ע סי' קנ"ד, וראה גליון רפ"ה. [2] סי' קנ"ד סעיף ג' והלאה. [3] שם, סעיף ט"ז. [4] שם סעיף א' והלאה, וסי' קנ"ז, קנ"ח קנ"ט. [5]

המשך ההערות בעמוד ב'

מעשה שהיה

אז הזמין אצלו אחד מבעלי חנויות התכשיטים שבעיר סחורה. גם אז לאחר שביד משולם שיש ברשותו את הסחורה המדוברת, סיכמו השניים על מחיר ולחצו ביניהם ידיים באמירת 'מזל וברכה'.

למחרת, כאשר הביא עמו את האבנים, אמר לו המזמין כי חזר בו ואינו חפץ לקנותו עוד.

בבוררות שערכו ביניהם השניים, פסק הרב כי אמירת 'מזל וברכה' כמוה כמעשה קנין, וכי בעל החנות אינו יכול עוד לחזור בו מלקנותו.

שמא גם עתה נקנו כבר האבנים לבעל חנות התכשיטים ומרשותו נגנבו?

הלא החבאתי אותן במקום מסתור, וגניבתן לאונס תיחשב. מה גם שביתי מוגן בכל מיני שמירות, ורק גנב מתוחכם מאד יצליח לחדור אליו ללא שיתפס... המשיך בה-הוריו ובמצאית 'זכות' לעצמו.

נידון זה עלה על שולחנינו בעבר ('קו ההלכה' גיליון ק"ג) ומחמת חידוד הדברים נשנה.

בדרך כלל, לחיצת יד בין סוחרים - אין לה משמעות ואינה נחשבת שבועה (שלחן ערוך - יורה דעה, סימן רל"ד סעיף ב').

יחד עם זאת, כל מעשה שמוסכם עליו בין הסוחרים שהוא קנין, כך גם ההתייחסות אליו בהלכה. קנין זה נקרא בפי חז"ל: 'קנין סיטומתא'.

דוגמא מאד שכיחה לקנין זה היא, לחיצת הכפתור במחשב (Computer) המאשר את הקניה ברשת (Shopping online).

[במאמר המוסגר - בפוסקים נחלקו אם תוקף 'סיטומתא' הוא מדאורייתא (שו"ת חתם סופר חושן משפט סימן י"ב ויורה דעה סימן ש"ד הובאו בפתי תשובה - חושן משפט, סימן ר"א סק"א) או שתקפו רק מזדבנו (נתיבות שם)].

מצאנו שנחלקו הפוסקים מהו דינו של 'דיבור' בלבד, שהחשיבוהו הסוחרים כ'קנין'. האם גם אז הרי זה בכלל 'סיטומתא' (וכך כתבו להורות ברדב"ז - חלק א' סימן רע"ח וראה במנחת פתים סימן קע"ו סעיף ג' ועוד), או שמא אין קנין בלא מעשה (שו"ת הרא"ש כלל י"ב סימן ג').

למעשה, נקטו פוסקים רבים כשיטה שאף דיבור בלחודיה יכול לקנות בסיטומתא (עיין שו"ת מהרש"ג - חלק ג' סימן קי"ג).

במסחר ביהלומים האידנא נראה שאמירת 'מזל וברכה' נחשבת כ'קנין' לכל דבר וענין (פתחי חושן - קנינים, פרק י' הערה ג' ותשובות והנהגות - חלק א' סימן תת"ג). בפרט בנידון שאלתנו שהאמירה לוותה גם בלחיצת יד, הרי שבדאי יש כאן 'קנין'.

אלא, שמכל מקום, גם אם נאמר שיש כאן קנין סיטומתא, כל זמן שהיהלומים לא באו ליד הלוקח, יתכן שישא המוכר באחריות עליהם.

כשמנהג והבנת הסוחרים היא שאמירת 'מזל וברכה' הוא רק קנין התחייבות המחייב את הצדדים לעיסקה ואינם יכולים לסגת ממנה (דוגמת חוזה - Contract), אך היהלומים נמצאים עדיין בבעלות המוכר, ממילא הם באחריותו.

ואף שמצאנו שנסתפקו הפוסקים אם מועיל 'סיטומתא' להתחייבות גרידא אף שאין כאן קנין ממש, שהרי בחז"ל לא מצאנו 'סיטומתא' אלא במקום שקונה ממש (כסף הקדשים סימן ר"א).

מכל מקום, הכרעת הפוסקים (משפט שלום סימן ר"א סעיף ב' ומהרש"ג - חלק א', יורה דעה סימן פ"ז) שסיטומתא מועיל אף להתחייב. כפי שמצאנו (רמ"א - חושן משפט, סימן קכ"ט סעיף ה') שהערב מתחייב למלוה בקנין 'סיטומתא', אף שאין שם קנין אלא התחייבות.

לנידון דידן - אמנם במעשה שקרה עם משולם מספר שנים לפני כן חייב הרב את בעל החנות לעמוד בהסכם ולקנות את היהלומים מיד משולם.

אך אין בכך משום להוכיח כי האבנים שנגנבו ברשותו, שייכות היו מכבר לבעל החנות שהזמין.

יוצא איפוא, שבעל החנות אינו צריך לשלם עליהן ואף אם נחשיב את הגניבה לאו-נס שאין משולם חייב עליה. האבנים עדיין ברשותו של משולם עמדו.

[כל האמור לעיל הוא רק אם אכן מנהג המקום להתייחס לתקיעת כף כקנין או לפחות כקנין על התחייבות. אך אם אין מנהג המקום שישחב כקנין (והמנהג הזה עלול להשתנות), יכולים הצדדים לחזור בהם (כמובן, בכפוף לדיני 'מחוסר אמנה' הנמצאים בשלחן ערוך - חושן משפט, סימן ר"ד)].

קו ההלכה

שומר אבידה

לאחר ביקור שערכו אצלינו בני משפחה מעיר אחרת בסוכות, מצאתי נעל שהותירו אחריהם. חשבתי שזהו נעל של בנם הב-חור. כיון שידעתי שבנם של השכנים שלנו לומד באותה ישיבה בה לומד הבחור בן המשפחה, שלחתי הודעה לבן משפחתי שאשלח את הנעל עם בנם של השכנים.

עוד לפני שקיבלתי את תשובת המשפחה, מסרתי כבר את הנעל לבן השכנים שיקחנה עמו ל-ישיבה. לאחר מכן, הודיעו לי בני המשפחה שהנעל שייכת לאבי המשפחה ולא לבנם הבחור ויבואו בעצמם ליטול אותה. כשחזרתי ליטול את הנעל מהשכנים, הם לא מצאו אותה.

שאלה: מי אחראי על אובדן הנעל?

תשובה: שומר שמסר לשומר אחר את הפיקדון שבידו, חייב השומר הראשון. אמנם, טעם הדבר אינו מפני שפשע בכך שמסר לשומר אחר, שהרי מסרו לבן דעת. החיוב הוא מחמת שאומר המפ-קיד שאינו מאמין לשבועת השומר השני, אלא רק לשבועת השומר הראשון לו מסר את הפיקדון. אשר על כן, אם רגיל המפקיד ליתן פקדונות מעין אלו גם לשומר השני, שוב אינו יכול לטעון שאינו מאמינו ופטור השומר הראשון (שלחן ערוך - חושן משפט, סימן רצ"א סעיף כ"ו). כמו כן, אם בלבד מאמין המפקיד לדברי השומר השני, אינו יכול לדרוש מהשומר הראשון שישלם לו (חכמת שלמה).

במסירת נעל יחידה ומשומשת לשומר אחר, היה נראה לומר שאין המפקיד מקפיד על כך. אין בכך חשש שיחמוד השומר השני את הנעל ויגנבנה, שאין לו כל חפץ בה. אך מכל מקום, יש לחייב אתכם על מסירת הנעל לשכנים, מחמת החשש שישפיעו בה ותאבד (ראה סימן שמ"ב סעיף א' וראה ב'קו ההלכה' גיליון רל"ח).

יוצא איפוא שבנידון דידן יכולים בני המשפחה לתבוע הן אתכם והן את השכנים. השכנים חייבים על פשיעתם, שטענת איני יודע היכן הנחתי את הפיקדון - פשיעה היא (סימן רצ"א סעיף ז'). ואת-כם, על כך שמסרתם ביד מי שפשע בשמירה (ש"ך סימן רצ"א סקמ"א. וראה בנתיבות שם סקמ"ז).

אך יש מי מהפוסקים שכל טענת אין רצוני שיהא פקדוני אינו אמור אלא בפיקדון שהונח אצל השומר מדעתו וברצונו של המפקיד. בשומר אבידה, יכול המוצא למסור את האבידה/הפיקדון לכל מי שיראה לנכון שסומך על שמירתו. או משום שנעשה שומר מחמת ציווי המקום, ובמצוות כלל הוא ששלוחו של אדם כמותו (שלחן ערוך הרב - מציאה, סעיף ל"ב). או מחמת שאין המאבד יכול לטעון שרצה שיהיה דוקא ביד המוצא, שהרי מעולם לא מסרו לידו ולא הראה את סמיכות דעתו עליו בדוקא (בת עיני בבא מציעא דף ל"ו ע"א ועיין חכמת שלמה סימן רצ"א סעיף כ"ו).

יש שחלקו, וסבירא להו שאף בשומר אבידה אסור לו למסור האבידה ליד אחרים שישמרוהו (זית רענן לבעל מגן אברהם על ילקוט שמעוני רמז תתק"ל וחזון יחזקאל בבא מציעא דף פ"ב הלכה ט' וראה חכמת שלמה הנ"ל). הרי שחייבכם תלוי בפלוגתא.

יש להוסיף, כי יתכן שלא ניתן לחייב אתכם כשומר אבידה כלל וכלל. מעולם לא קיבלתם על עצ-מכם שמירה וגם שבביתכם לא היתה הנעל אבודה בכלל. חיוב השכנים אינו בספק כלל, וחייבים על פשיעתם.

אמנם, חיובם רק כשוויה של נעל משומשת וכן נחלקו הפוסקים אם ניתן לחייבה על שני הנעליים, כיון שהנעל הנותרת אינה ראויה לשימוש בגפה (ראה ב'קו ההלכה' גיליון רס"א) ויתפשרו ביניהם.

המשך ההערות מפסקי דינים

פתחי תשובה סי' קנ"ד ס"ק ח' מכה"ג הגה"ט כ"ט ממהר"ב"ח סי' מ"ד, אבל הביא רק מה שכתב המהר"ב"ח בתחי-ת דבריו שבסתם מניעת ראייה לא שנינו ולא הסיפא כאמור בפנים, ובש"ך ס"ק כ"ה ציין לשו"ת מב"ט ח"א ס' שכ"ג (הראשון) ועי"ש שנהאה סכברת המהר"ב"ח שאם נצרך לתועלת יכול לעכב, אכן בשו"ת מהר"ש"ם ח"ג סי' שע"ו כתב שהמב"ט כתב דלא להלב"ח וסובר שיכול לעכב (כלומר בכל אופן), וכתב המהר"ש"ם שכל אחד יכול לומר קים לי, וצ"ע. ונ"פ שאינו יכול לעכב עליו שבמניעת ראייה לחוץ מפסיד את ערך הבית, ואין בזה משום גרמא או כופין על מידת סדום. [6] הגהות רע"א לסעיף ג' משו"ת רא"מ סי' ח'. [7] מאירי ב"ב ריש פרק א' סוד"ה אמר המאירי, ובה מובן שאינו דומה להיזק של קול נכנסין ויוצאים וקול הפטיש שמפריע לשימוש הרגיל, ומזיק בגרייה דיליה. [8] ר"י מייגש ב"ב ב' ב', ד"ה אמר אב"י, רמב"ן ב"ב ב' ד"ה ה"ג, נ"ט א' ד"ה הא, שיש בו משום עין הרע, לשון הרע וצניעות, וע"ע שו"ת הרא"ש סוף כלל צ"ח הובא בטור סי' קנ"ד סעיף כ"ב. [9] רמ"א סי' קנ"ד ס"ס ט"ז, ועיין ד"מ ס"ק י"ח, גר"א ס"ק ע"ו. [10] ראה רמב"ן הנ"ל, וטור סי' קנ"ד סעיף י"ז ושו"ע ורמ"א סעיף ג' וסמ"ע שם ס"ק ט' י, וסעיף ז', סי' קמ"ב סעיף ג'. [11] סי' קנ"ד סעיף ג'. [12] שם סעיף ו' כדעת הרמב"ם ה' שכנים פרק ז' ה' ה', ועיין סמ"ע ס"ק י"ח. [13] פתחי תשובה שם ס"ק ו' ע"פ ביאורו בדברי הכנה"ג הגה"ט ה'. [14] סי' קנ"ד סעיף ג', ובי' מחו"ל י"ד הובא בפתחי תשובה ס"ק ה' שתמה על המרדכי שכתב שדי להרחיק ד' אמות. [15] נתיבות סי' קנ"ג ס"ק א' פתחי תשובה שם ס"ק א' וסי' קנ"ד שם. [16] פתחי תשובה סי' קנ"ד ס"ק ט' בביאור שו"ת אבקת רוכל סי' קכ"א, אבל ראה כנה"ג הגב"י אות ט"ד שהביא שהמהר"ך ח"ב סי' קל"ב חולק משום שיכול להישבר. [17] שם, וראה סמ"ע ס"ק י"ב. [18] רמ"א שם ע"פ הש"ך ס"ק ז', וסי' קנ"ה סעיף כ"א. [19] טור שם סעיף ו', וכתב הב"י שזה פשוט. [20] שם סעיף ג'.